

ศาลครอบครัวของประเทศไทย Family Court of Japan

รัศภา เอกบุตร[†]

รองศาสตราจารย์อาวุโส คณะนิติศาสตร์ มหาวิทยาลัยศรีปทุม

Rasada Aekaputra

Senior Associate Professor, Faculty of Law, Sripatum University

วันที่รับบทความ 24 เมษายน 2562; วันที่แก้ไขบทความ 21 มิถุนายน 2562; วันที่ตอบรับบทความ 21 มิถุนายน 2562

บทคัดย่อ

เป็นที่ทราบกันดีว่า คดีครอบครัวและคดีความผิดเด็กต่างก็เป็นคดีที่ส่งผลกระทบต่อความสัมพันธ์ในครอบครัวที่มีข้อพิพาท การแก้ปัญหาโดยอาศัยการฟ้องร้องคดีต่อศาลเพื่อขอให้ศาลตัดสินคดีตามกฎหมายแต่เพียงอย่างเดียว แทนที่จะเป็นการแก้ปัญหาอีกจะเป็นการสร้างความแตกแยกในครอบครัวให้มากขึ้นได้ โดยเหตุนี้ประเทศต่าง ๆ จึงนิยมจัดตั้งศาลครอบครัวขึ้นมาแก้ปัญหาความสัมพันธ์ภายในครอบครัวกันอย่างแพร่หลาย ในบางประเทศเช่นประเทศญี่ปุ่น ได้มีการจัดตั้งศาลครอบครัวขึ้นเป็นเอกเทศมาตั้งแต่หลังสงครามโลกครั้งที่สองเพื่อแก้ปัญหาความสัมพันธ์ภายในครอบครัวเป็นการเฉพาะ โดยนำเอาคดีความผิดเด็กเข้ามาไว้ในเขตอำนาจของศาลครอบครัวญี่ปุ่นด้วย และได้ใช้กระบวนการพิจารณาคดีโดยการประนีประนอมมาเป็นเครื่องมือในการแก้ปัญหาครอบครัวไว้แต่เป็นกรณีที่การประนีประนอมล้มเหลวเนื่องจากคู่ความไม่สามารถตกลงระงับข้อพิพาทกันได้ จึงจะหันไปใช้การพิจารณาคดีแบบคดีมีข้อพิพาท ส่วนในคดีความผิดเด็กก็เช่นกัน ศาลครอบครัวญี่ปุ่นใช้กระบวนการพิจารณาคดีในเชิงป้องกันปัญหาการกระทำความผิดอาญาของเด็กมากกว่าการมุ่งลงโทษเด็ก และใช้กระบวนการพิจารณาที่เข้าใจและเป็นมิตรกับเด็ก โดยคำนึงถึงสภาพร่างกายและจิตใจของเด็กเพื่อให้เด็กยอมรับในการกระทำความผิดของตนและยอมรับที่จะปรับปรุงแก้ไขพฤติกรรม

[†] อดีตรองศาสตราจารย์ประจำ คณะนิติศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ ท่าพระจันทร์ (Former Associate Professor, Faculty of Law, Thammasat University, Tha Prachan Campus)

ไม่กลับมากระทำความผิดอีก ในการพิจารณาคดีของศาลครอบครัวญี่ปุ่นจึงมีความจำเป็นที่จะต้องมีเจ้าหน้าที่ของศาลที่มีความรู้ความเข้าใจในปัญหาครอบครัวโดยอาศัยนักจิตวิทยา นักมานุษยวิทยา นักสังคมวิทยา แพทย์ ฯลฯ มาช่วยการแก้ปัญหาข้อพิพาทที่เกิดขึ้นอย่างเหมาะสม

คำสำคัญ: ศาลครอบครัวญี่ปุ่น คดีความสัมพันธ์ภายในครอบครัว คดีความผิดเด็ก วิธีพิจารณา
คดีแบบชี้ขาด วิธีพิจารณาคดีแบบประนีประนอมข้อพิพาท

Abstract

As we all know that the domestic dispute cases and juvenile cases have a great negative impact against the domestic relations in the disputed family; therefore, the dispute cannot be settled alone by adjudication proceeding because it may not solve the problems but rather aggravated the family problems. For this reason, many countries prefer to establish their own Family Court in order to settle domestic disputes such as divorce cases, inheritance cases and juvenile cases. In this regard, Japan has established its own Family Court since the end of the Second World War in order to settle domestic disputes of Japanese families. The Family Court of Japan has not only jurisdiction in domestic relations cases but also juvenile cases. In domestic relations, the Court can apply conciliation procedure as the first step unless the conciliation procedure failed; consequently, the court shall apply adjudication procedure instead. Similarly in juvenile cases, it is essential to give consideration to the protection of juveniles by providing an amicable and cordial settlement for juvenile delinquents in one hand, and encouraging them in the other hand to understand the consequences of their own delinquency and not to repeat their malicious conduct thereafter. Therefore, the Court must have many qualified officers and experts to treat juvenile delinquents properly such as family court investigating officers, doctors of court clinic, phycologist, sociologist, educator, experts on domestic and juvenile delinquency etc.

Keywords: family court of Japan, domestic relations case, juvenile case, determination procedure, conciliation procedure

ความนำ

ศาลครอบครัวของประเทศญี่ปุ่นเป็นศาลพิเศษที่รับพิจารณาแต่เฉพาะคดีครอบครัวและคดีความผิดเด็กเนื่องจากเป็นศาลที่มีลักษณะชำนาญการพิเศษอันมีลักษณะเป็นศาลเชี่ยวชาญเฉพาะด้านเช่นเดียวกันกับศาลเยาวชนและครอบครัวของประเทศไทยที่เป็นศาลสำหรับพิจารณาคดีเยาวชนและครอบครัวตามที่บัญญัติไว้ในกฎหมายว่าด้วยศาลเยาวชนและครอบครัวและวิธีพิจารณาคดีเยาวชนและครอบครัว พ.ศ.2553 (แก้ไขปรับปรุงตาม ฉบับที่ 2 ฉบับที่ 3 พ.ศ. 2558 ฉบับที่ 4 และฉบับที่ 5 พ.ศ. 2559)

โดยที่คดีความที่ขึ้นสู่ศาลครอบครัวทั้งในประเทศไทยและในต่างประเทศมักจะเกี่ยวข้องกับความขัดแย้งที่เกิดขึ้นในครอบครัว ดังนั้น ศาลครอบครัวจึงมิได้ทำหน้าที่แต่เพียงการวินิจฉัยข้อกฎหมายเท่านั้น หากแต่ยังจะต้องสามารถแก้ไขข้อขัดแย้งในครอบครัวที่เกิดมาจากการฉุนชองของบุคคลต่าง ๆ ในครอบครัวที่มีข้อพิพาทกันด้วย

ดังนั้น การทำหน้าที่ของศาลครอบครัวจึงมีความแตกต่างไปจากศาลอื่น กล่าวคือ ศาลจะต้องพยายามหาทางประนีประนอมข้อพิพาทในครอบครัวให้ดีที่สุดโดยใช้เหตุใช้ผล เข้าใจในมานุษยวิทยาหาทางช่วยเหลือประนีประนอมมิให้เกิดการทะเลาะวิวาทกันให้ได้มากที่สุด เพื่อให้เกิดการแก้ปัญหาด้วยสันติวิธี โดยครอบครัวมีโอกาสกลับมาคืนดีดังเดิมได้ การพิจารณาคดีครอบครัวของศาลจึงจำเป็นต้องทำเป็นความลับเนื่องจากเป็นเรื่องความลับของครอบครัวที่ไม่ควรให้บุคคลภายนอกล่วงรู้ อันอาจก่อให้เกิดความเสียหายได้และโดยที่ความผิดเด็กมักจะโยงใยถึงครอบครัวอยู่ด้วย หลายประเทศจึงนิยมจัดตั้งศาลครอบครัวและเยาวชนขึ้นมาเป็นการเฉพาะเพื่อให้สามารถแก้ปัญหาครอบครัวได้ดียิ่งขึ้น แต่ในส่วนของศาลครอบครัวญี่ปุ่นนั้น นอกจากศาลจะตัดสินคดีครอบครัวแล้ว ศาลยังทำหน้าที่เป็นศาลเยาวชนด้วยโดยให้ความสำคัญกับการแก้ปัญหาเยาวชนเพื่อทำให้เยาวชนที่กระทำความผิดสามารถกลับใจมาเป็นคนดีได้ ศาลครอบครัวญี่ปุ่นจึงให้ความสำคัญกับการให้ความรู้และให้การอบรมสั่งสอนเพื่อให้เด็กที่กระทำความผิดอาญากลับตัวมาเป็นเยาวชนที่มีคุณภาพของประเทศได้ ดังนั้น การพิจารณาพิพากษาคดีเด็กจึงไม่ควรทำแบบคดีอาญาโดยทั่วไปที่ต้องทำโดยเปิดเผย เพราะต้องมองไปที่อนาคตของเด็กและเยาวชนเป็นสำคัญ¹

1. ประวัติความเป็นมาของศาลครอบครัวญี่ปุ่น

ระบบกฎหมายครอบครัวญี่ปุ่นในปัจจุบันมีพัฒนาการมาจากการจัดทำประมวลกฎหมายญี่ปุ่นเพื่อให้ญี่ปุ่นหลุดพ้นจากพันธกรณีจากสนธิสัญญาที่ไม่เป็นธรรม (unequal treaties) ที่เกิดขึ้นในช่วงสมัยของการล่าอาณานิคมของประเทศตะวันตกในสมัยของจักรพรรดิเมจิ (Emperor Meiji) ผลพวงจากการล่าอาณานิคมนี้เองที่ทำให้ประเทศญี่ปุ่นจำเป็นต้องหาหนทางที่จะหลุดพ้นจากการเป็นเมืองขึ้น (colonial state) หรือกึ่งเมืองขึ้น (semi-colonial state) และดำเนินการเจรจาทางการทูตเพื่อให้

¹ “Guide to the Family Court of Japan,” Supreme Court of Japan, (2018), accessed 1 July 2018, from http://www.courts.go.jp/english/vcms_lf/2015guide-to-the-family-court-of-japan.pdf , p.5.

ได้มาซึ่งเอกราชอย่างสมบูรณ์ ในการนี้ประเทศญี่ปุ่นจำเป็นต้องปฏิรูประบบกฎหมายและกระบวนการยุติธรรมของตนให้ทันสมัยในแบบเดียวกันกับระบบกฎหมายของประเทศตะวันตก อันมีลักษณะเป็นแบบเดียวกับที่ประเทศไทยได้ดำเนินการปรับปรุงระบบกฎหมายและกระบวนการยุติธรรมของไทยให้ทันสมัยและเป็นที่ยอมรับของต่างประเทศเพื่อให้ไทยได้รับเอกราชทางการศาลกลับคืนมา และยกเลิกสนธิสัญญาไม่เป็นธรรมที่เกิดจากยุคล่าอาณานิคมให้หมดไปด้วยเช่นกัน

โดยเหตุนี้เอง ภารกิจที่เร่งด่วนของผู้นำญี่ปุ่นในสมัยราชวงศ์เมจิจึงอยู่ที่การจัดทำประมวลกฎหมายตามแบบตะวันตก ทั้งนี้เริ่มด้วยการจัดทำรัฐธรรมนูญของจักรพรรดิญี่ปุ่น (Imperial Constitution) ขึ้นมาก่อนโดยนำรูปแบบมาจากรัฐธรรมนูญของปรัสเซีย (Prussian Model) มาเป็นต้นแบบในการยกร่าง โดยมีการยกร่างสำเร็จเมื่อ ค.ศ. 1889 และใช้บังคับเมื่อ ค.ศ. 1890 ทั้งนี้มาตรา 3 แห่งรัฐธรรมนูญฉบับนี้บัญญัติให้พระจักรพรรดิญี่ปุ่นทรงเป็นที่เคารพสักการะ ใครจะละเมิดมิได้² ในเวลาเดียวกัน ก็มีการยกร่างประมวลกฎหมายแพ่งญี่ปุ่น (Draft Civil Code) ขึ้นในปี ค.ศ. 1890³

อย่างไรก็ดี ความพยายามจัดทำประมวลกฎหมายญี่ปุ่นนั้นกลับมีอุปสรรคและปัญหาที่ดูเหมือนว่าจะมากกว่าการจัดทำประมวลกฎหมายของไทย ทั้งนี้เนื่องจากสังคมญี่ปุ่นเป็นสังคมแบบปิตาธิปไตย (patriarchy) ในลักษณะพ่อปกครองลูกหรือสังคมแบบผู้ชายเป็นใหญ่ (paternity society) นั่นเอง ดังนั้น การจะเปลี่ยนเอาระบบกฎหมายครอบครัวแบบตะวันตกมาใช้กับสังคมญี่ปุ่นที่ยึดมั่นในระบบผู้ชายเป็นใหญ่ จึงถูกต้องด้านอย่างหนักจากพวกที่มีแนวคิดอนุรักษนิยมทั้งนักการเมือง กลุ่มอนุรักษและนักวิชาการหัวเก่า ทำให้ร่างประมวลกฎหมายญี่ปุ่นที่จัดทำขึ้นสำเร็จเป็นครั้งแรกเมื่อ ค.ศ. 1890 ต้องถูกปรับปรุงแก้ไขถึงสามครั้งกว่าจะสามารถจัดทำประมวลกฎหมายญี่ปุ่นออกมาใช้บังคับได้เมื่อ ค.ศ. 1898 เรียกประมวลนี้ว่า “ประมวลกฎหมายแพ่ง เมจิ” (Meiji Civil Code)

ในการยกร่างประมวลกฎหมายแพ่งญี่ปุ่นนั้น ระบบสังคมญี่ปุ่นยังคงยึดแน่นอยู่กับสังคมแบบผู้ชายเป็นใหญ่ โออิ (Iye) มีฐานะเป็นผู้ปกครองครอบครัว หัวหน้าครอบครัวคนแรกจึงมีฐานะเป็นหัวหน้าของ โออิ (head of Iye) เรียกว่า “โคชู” (koshu) มีหน้าที่รับผิดชอบในการดูแลความประพฤติของสมาชิกในครอบครัวทั้งหมดของโออิ ทั้งในส่วนของการดูแลความประพฤติส่วนตัวของสมาชิกครอบครัวแต่ละคนและยังรวมถึงการดูแลความประพฤติของสมาชิกครอบครัวที่มีต่อองค์พระจักรพรรดิด้วย เช่น การเสียภาษี การเข้ารับการเกณฑ์ทหาร การส่งบุตรหลานเข้าเรียนในโรงเรียนตามระบบการศึกษาภาคบังคับพื้นฐาน แต่โดยที่ญี่ปุ่นต้องการพัฒนาประเทศให้เป็นประเทศอุตสาหกรรมที่ทันสมัย การยึดแนวคิดแบบเดิมที่ว่าทรัพย์สินในครอบครัวจะต้องเป็นของโออิและต้องให้โคชูทำหน้าที่บริหารทรัพย์สินนั้นจึงเป็นสิ่งที่เป็นไปได้ จึงจำเป็นต้องให้สมาชิกในครอบครัวแต่ละคนสามารถมีกรรมสิทธิ์ในทรัพย์สินเป็นของตนเองได้

ดังนั้น ทันที่ที่มีการสถาปนาราชวงศ์เมจิ ความพยายามในการจัดทำประมวลกฎหมายแพ่งญี่ปุ่นก็เริ่มขึ้น โดยประมวลอาญาเกณฑ์ต่าง ๆ ที่ทันสมัยมาใช้และยกเลิกกฎหมายเก่า ๆ ที่ทันสมัยออกไป

² Meiji Constitution of 1889, art. 3.

³ Fujiko Isono, “The Evolution of Modern Family Law in Japan,” *International Journal of Law and the Family*, Vol. 2, 183, p.185 (1988).

เช่นระบบที่ดินที่มอบให้กันในระบบศักดินา (fief) โดยมีการนำเอาประมวลกฎหมายนโปเลียน (Napoleon Code) ของฝรั่งเศสมาเป็นแม่แบบกฎหมายในการร่างประมวลแพ่งญี่ปุ่นเนื่องจากรัฐบาลญี่ปุ่นในยุคนั้นได้แต่งตั้งให้ Gustave Boissonade นักกฎหมายชาวฝรั่งเศสเป็นที่ปรึกษาและเป็นหัวหน้าคณะยกร่าง อย่างไรก็ตาม การยกร่างต้องประสบอุปสรรคมากมาย เช่น ในประเด็นของการจดทะเบียนสมาชิกคนในครอบครัวซึ่งไม่สอดคล้องกับลักษณะของโครงสร้างสังคมญี่ปุ่นที่เคยถือกันมาแต่ก่อนว่า คนอื่นจะเข้ามาเกี่ยวข้องกับได้เพราะเป็นอำนาจของโคชูที่เป็นผู้มีอำนาจสูงสุดของครอบครัวนั่นเอง ทำให้การยกร่างประมวลกฎหมายแพ่งญี่ปุ่นต้องชะงักลง โดยเฉพาะในส่วนของกฎหมายครอบครัวในหมวดเครือญาติและการรับมรดก (Sections on Relatives and Succession) จำเป็นต้องแก้ไขปรับปรุงใหม่ในหลายส่วน เช่น ประเด็นการให้อิสระแก่คนที่เป็นสมาชิกของครอบครัวไม่ต้องขึ้นกับโอยิ และมีสิทธิตามกฎหมายครอบครัวได้อย่างกว้างขวางนั้นย่อมขัดกับลักษณะสังคมครอบครัวแบบญี่ปุ่นที่มีมาแต่เดิมในระบบปิตาธิปไตย รวมถึงการให้เสรีภาพในการสมรสแก่ผู้บรรลุนิติภาวะได้อย่างอิสระโดยไม่ต้องอาศัยความยินยอมจากบิดามารดา หรือในประเด็นการให้สิทธิหญิงที่มีสามีสมาสามารถฟ้องหย่าชายได้โดยไม่ต้องอาศัยความยินยอมจากใคร รวมถึงประเด็นการไม่บังคับให้บุตรชายคนโตกับภริยาของเขาต้องอาศัยอยู่กับบิดามารดาในบ้านของโอยิ เป็นต้น

ประเด็นต่าง ๆ ตามที่กล่าวมานี้ล้วนเป็นประเด็นที่เกิดการโต้เถียงอย่างหนักจากฝ่ายอนุรักษนิยม จนถึงกับมีการขนานนามประมวลกฎหมายนี้ว่าเป็น “ประมวลกฎหมายแพ่งแห่งการโต้เถียงอย่างรุนแรง” (The Civil Code Controversy) แต่ด้วยความจำเป็นที่ญี่ปุ่นต้องพัฒนาประเทศตนเองให้เจริญก้าวหน้าเป็นประเทศอุตสาหกรรมโดยเร็ว เพื่อให้หลุดพ้นจากการเป็นอาณานิคม และจะต้องเป็นประเทศที่มั่งคั่งและมีกองทัพที่เข้มแข็ง รวมทั้งหลุดพ้นจากพันธกรณีของสนธิสัญญาที่ไม่เป็นธรรม การจัดทำประมวลกฎหมายจึงเป็นสิ่งที่หลีกเลี่ยงมิได้

แม้กระนั้นก็ตาม สภาไดเอ็ตของญี่ปุ่น (Imperial Diet) ซึ่งประกอบด้วยวุฒิสภา (House of Peers) และสภาผู้แทนราษฎร (House of Representatives)⁴ ก็จำเป็นต้องลงมติเลื่อนการบังคับใช้ของประมวลกฎหมายแพ่งญี่ปุ่นออกไปในปี ค.ศ. 1892 เนื่องจากผู้นำในสภาไดเอ็ตต่างมีความเห็นแตกแยกเป็นสองฝ่าย คือ ฝ่ายที่ต้องการให้ใช้ประมวลกฎหมายแบบฝรั่งเศสกับฝ่ายที่คัดค้านเนื่องจากมีข้อคิดเห็นว่าสังคมญี่ปุ่นในขณะนั้นยังไม่พร้อมจะรับระบบกฎหมายแบบฝรั่งเศส และควรใช้กฎหมายจารีตประเพณีแบบอังกฤษมากกว่า⁵ แต่ที่มีการโต้เถียงกันมากที่สุดคือประเด็นความสัมพันธ์ในครอบครัวและมรดก

ในเรื่องนี้ ศาสตราจารย์ Yatsuka HOZUMI แห่งคณะนิติศาสตร์ มหาวิทยาลัยจักรพรรดิแห่งโตเกียว (ในปัจจุบันคือ มหาวิทยาลัยโตเกียว) คัดค้านว่าการนำระบบกฎหมายครอบครัวแบบฝรั่งเศสมาใช้ย่อมจะขัดต่อระบบโครงสร้างและความเชื่อของสังคมญี่ปุ่นที่ยึดถือในระบบปิตาธิปไตยอย่างมาก ดังนั้นจึงจำเป็นต้องแก้ไขกฎหมายนี้ให้สอดคล้องกับลักษณะเฉพาะตัวของระบบโอยิแบบญี่ปุ่น ทำให้เกิดการโต้เถียงกันอย่างรุนแรงยาวนานเกือบถึงสี่ปี แต่ด้วยความจำเป็นที่จะต้องเร่งแก้ไขสนธิสัญญา

⁴ *Constitution of the Empire of Japan*, art.33.

⁵ Fujiko Isono, *supra* note 3, p.187.

ไม่เสมอภาค รัฐบาลญี่ปุ่นจึงไม่อาจที่จะรออีกต่อไปได้ จึงได้ตั้งคณะกรรมการไต่สวนเรื่องนี้ขึ้นโดยมีการจัดทำร่างปรับปรุงแก้ไขขึ้นมาใหม่ แต่ก็ยังคงมีการโต้เถียงกันอย่างรุนแรงอีกโดยเฉพาะในประเด็นการให้ความคุ้มครองเด็กในเรื่องสิทธิและความสัมพันธ์ในครอบครัวแบบตะวันตกอันเป็นการขัดกับระบบปิตาธิปไตยในแบบโอเอซิสของญี่ปุ่น จนกระทั่งในที่สุดจึงมีการแก้ไขร่างกฎหมายในส่วนนี้อีกเพียงเล็กน้อย และได้มีการเสนอร่างกฎหมายว่าด้วยเครือญาติและมรดก (Bill of Laws on Relatives and Succession) ขึ้นและเสนอเข้าสภาไดเอ็ตในเดือนพฤษภาคม ค.ศ. 1898 และมีการลงมติรับเอาประมวลกฎหมายแพ่งญี่ปุ่นได้เป็นผลสำเร็จในเดือนกรกฎาคม ค.ศ. 1898⁶ เนื่องจากหากยังคงขึ้นรอถ้อยกันต่อไปอีก ญี่ปุ่นอาจเสียโอกาสที่จะเจรจาขอแก่นสิทธิสัญญาไม่เป็นธรรมไปอีกนาน

แม้ว่าญี่ปุ่นจะมีการประกาศใช้ประมวลกฎหมายแพ่งได้สำเร็จแล้ว แต่ในส่วนของกฎหมายครอบครัวที่ถือระบบปิตาธิปไตยให้ชายเป็นใหญ่แบบโอเอซิสยังคงดำรงอยู่ต่อมาเพียงแต่มีการปรับปรุงยอมรับสิทธิของบุคคลในครอบครัวเพียงเล็กน้อย จนกระทั่งเข้าสู่ยุคของสงครามโลกครั้งที่ 1 (ค.ศ. 1914 - ค.ศ. 1919) ญี่ปุ่นจึงมีแนวคิดที่จะปรับปรุงบทบัญญัติของประมวลกฎหมายแพ่งญี่ปุ่นโดยมีการจัดตั้งคณะที่ปรึกษาคณะรัฐมนตรีขึ้นเมื่อ ค.ศ. 1919 เพื่อทำหน้าที่เพียงชั่วคราวสำหรับการจัดทำแผนการปรับปรุงกฎหมายครอบครัวและมรดกของญี่ปุ่น ทั้งนี้แม้ว่าคณะกรรมการที่ปรึกษาจะสามารถจัดทำข้อเสนอแนะให้มีการจัดตั้งศาลความสัมพันธ์ภายในครอบครัว (Court of Domestic Relations) ขึ้นเมื่อ ค.ศ. 1927 เพื่อระงับข้อพิพาทในครอบครัวด้วยการเจรจาแทนการใช้กระบวนการพิจารณาตามแบบปกติของการฟ้องร้องคดีแพ่งพาณิชย์โดยทั่วไปก็ตาม แต่ร่างแก้ไขดังกล่าวกลับถูกนำเข้าสู่ชั้นซักเก็บไว้จนกระทั่งญี่ปุ่นเข้าสู่ยุคสงครามโลกครั้งที่ 2 โดยญี่ปุ่นเป็นฝ่ายแพ้สงครามต่อฝ่ายสัมพันธมิตรและต้องยอมจำนนโดยไม่มีเงื่อนไข อันเป็นเหตุให้เกิดการเปลี่ยนแปลงครั้งยิ่งใหญ่ต่อระบอบการเมืองการปกครองและระบบกฎหมายของญี่ปุ่น ทำให้ญี่ปุ่นต้องยอมรับแนวคิดเสรีนิยมแบบตะวันตกและยอมรับหลักความเสมอภาคของปัจเจกบุคคล รวมถึงความจำเป็นที่จะต้องปรับปรุงกฎหมายครอบครัวของญี่ปุ่นใหม่ทั้งหมดให้เป็นแบบตะวันตกโดยชายหญิงต้องมีความเสมอภาคเท่าเทียมกันในสายตาของกฎหมาย⁷

ในส่วนหนึ่งของระบบศาลของญี่ปุ่นก็เช่นกัน ได้มีการเปลี่ยนแปลงครั้งใหญ่หลังจากสงครามโลกครั้งที่สองได้สิ้นสุดลงในปี ค.ศ. 1945 โดยศาลของญี่ปุ่นได้แยกตัวเป็นอิสระจากกระทรวงยุติธรรมภายใต้รัฐธรรมนูญ ค.ศ. 1946 และมีการนำเอาระบบศาลครอบครัวแบบสหรัฐอเมริกามาใช้เป็นต้นแบบในการจัดตั้งศาลครอบครัวญี่ปุ่น ในกรณีนี้ ญี่ปุ่นได้จัดตั้งศาลครอบครัวขึ้นมาอย่างเป็นทางการเมื่อวันที่ 1 มกราคม ค.ศ. 1949 ตามข้อเสนอแนะของผู้พิพากษา Ben B. Lensey ให้มีการจัดตั้งศาลครอบครัวญี่ปุ่นขึ้นทั่วประเทศญี่ปุ่นจำนวน 49 ศาลและมีศาลสาขาย่อยลงไปอีกถึง 228 ศาล ต่อมาได้มีการขยายสาขาเพิ่มเป็น 234 สาขา โดยในแต่ละศาลจะแบ่งออกเป็น 2 แผนก คือ แผนกคดีเด็ก (Juvenile Division) กับแผนกคดีครอบครัว (Family Affairs Division) โดยมีการโอนคดีเด็กที่เคยมีมาในระบบของศาลปกติรวมทั้งการกระทำความผิดของผู้ใหญ่ที่กระทำต่อสวัสดิภาพของเด็กมาให้

⁶ Ibid, p.188.

⁷ Dorothy Winton, "Family Court in Japan," *British Journal of Criminology*, Vol. 6, 202, p.204 (1966).

ศาลครอบครัวแผนกคดีเด็กดำเนินการ และมีการโอนงานต่าง ๆ ของศาลคดีความสัมพันธ์ภายในครอบครัว (Domestic Relations Court) ซึ่งเป็นศาลเก่าเข้ามาไว้ในศาลครอบครัวแผนกคดีครอบครัวด้วยเช่นกัน ทั้งนี้มีการนำเอาวิธีพิจารณาคดี 2 แบบ คือ วิธีการชี้ขาด (determination procedure) กับวิธีการประนีประนอม (conciliation procedure) มาใช้ในศาลแผนกคดีครอบครัวนี้ ทำให้บทบาทของศาลครอบครัวญี่ปุ่นมีลักษณะโดดเด่นในการแก้ปัญหาข้อพิพาทในคดีครอบครัวได้อย่างมีประสิทธิภาพ⁸

2. การดำเนินงานของศาลครอบครัวญี่ปุ่น

ในส่วนของการดำเนินงานของศาลครอบครัวญี่ปุ่นนั้น ศาลครอบครัวญี่ปุ่นในปี ค.ศ. 1969 จะมีเขตอำนาจในการพิจารณาคดีใน 3 ลักษณะ⁹ ได้แก่ 1. คดีที่อยู่ภายใต้บังคับของกฎหมายว่าด้วยการกำหนดลักษณะคดีครอบครัว (Law for Determination of Family Affairs) 2. คดีความผิดเด็ก (Juvenile Offences) และ 3. คดีที่ผู้ใหญ่กระทำความผิดอาญาอันเป็นการก่อความเสียหายกับสวัสดิภาพเด็ก

สำหรับคดีที่อยู่ภายใต้บังคับของกฎหมายว่าด้วยการกำหนดลักษณะคดีครอบครัวนั้น จะเกี่ยวข้องกับคดี 3 ประเภท ประการแรกคือ คดีเกี่ยวกับสถานะของบุคคล เช่น คดีการตั้งผู้อนุบาล หรือผู้พิทักษ์สำหรับผู้ใหญ่ (guardianship for adults) การสั่งให้เป็นบุคคลสาบสูญ (declaration of disappearance) การแก้ไขทะเบียนบ้าน (correction of the family register) ทั้งนี้ มีข้อพึงสังเกตว่า ในกรณีนี้ ศาลจะใช้กระบวนการพิจารณาด้วยการตัดสินเพื่อให้เกิดสถานะทางกฎหมายรองรับกับบุคคลที่เกี่ยวข้อง ประการที่สองคือ คดีเกี่ยวกับการหย่า ศาลจะใช้การประนีประนอมแต่เพียงอย่างเดียว มาปรับใช้แก่คดี เพื่อให้เกิดความยืดหยุ่นในการแก้ปัญหาภายในครอบครัว และประการที่สามคือ คดีการแบ่งทรัพย์สินหรือแบ่งมรดก ศาลจะใช้กระบวนการประนีประนอม เว้นแต่เป็นกรณีที่ไมอาจตกลงประนีประนอมกันได้ ศาลจึงจะใช้กระบวนการพิจารณาคดีด้วยการตัดสิน¹⁰

ส่วนคดีความผิดเด็ก (juvenile offences) และคดีที่ผู้ใหญ่กระทำความผิดอาญาอันเป็นการก่อความเสียหายกับสวัสดิภาพเด็กนั้น ผู้เขียนจะขอวิเคราะห์เฉพาะแต่คดีความผิดเด็กเพียงอย่างเดียว เนื่องจากคดีที่ผู้ใหญ่กระทำความผิดอาญาต่อสวัสดิภาพเด็กนั้นเป็นเรื่องที่สามารถนำคดีขึ้นสู่ศาลอาญาได้ตามปกติอยู่แล้ว จึงไม่มีลักษณะพิเศษใดที่จำเป็นจะต้องพิจารณา ดังนั้น จึงขอตั้งข้อสังเกตไว้แต่เฉพาะที่เกี่ยวกับคดีความผิดเด็กเท่านั้น กล่าวคือ ในคดีความผิดเด็กนั้น ศาลครอบครัวแผนกคดีเด็ก (The Juvenile Division) จะพิจารณาคดีเด็กได้กับเด็กที่มีอายุระหว่าง 14 ปีถึง 20 ปี โดยไม่จำเป็นต้องสมมติไปที่จะต้องเกิดการกระทำความผิดเด็กขึ้นมาก่อนเพียงแค่ว่าเด็กมีแนวโน้มจะก่ออาชญากรรม ศาลก็สามารถมีอำนาจกำหนดมาตรการคุมประพฤติได้แล้ว ส่วนเด็กที่มีอายุต่ำกว่า 14 ปีนั้น จะเป็นกรณีที่

⁸ *Ibid*, p.205.

⁹ Yorihiro Naito, "The Family Court of Japan," *Juvenile Court Judges Journal*, 130, p.130 (1969).

¹⁰ Meryll Dean, *Japanese Legal System*, 2nd edition (London and Sydney : Cavendish Publishing Limited, 2002), p.373.

ต้องส่งตัวเด็กเข้าสู่ศูนย์แนะแนวเด็ก (Children Guidance Center) แต่ในบางกรณีที่ศูนย์ฯ เห็นว่ามีความจำเป็นต้องใช้มาตรการบังคับกับตัวเด็ก ศูนย์ฯ ก็สามารถส่งตัวเด็กกลับไปยังศาลเพื่อให้ศาลดำเนินคดีต่อไปได้ สำหรับกรณีที่เด็กผู้กระทำความผิดอาญานั้นมีอายุมากกว่า 16 ปีและศาลเห็นว่าการใช้มาตรการป้องกันเพื่อให้เด็กปรับเปลี่ยนพฤติกรรมไม่น่าจะได้ผล เช่นเด็กอายุกว่า 16 ปีคนนั้นฆ่าผู้อื่นถึงแก่ความตาย ศาลจะส่งคดีนั้นให้พนักงานอัยการทำการฟ้องเด็กผู้กระทำความผิดต่อศาลอาญาต่อไปซึ่งโดยปกติมักจะเป็นศาลจังหวัด (District Court) แต่ถ้าเป็นคดีอาญาเล็กน้อยที่มีโทษไม่มากคดีจะถูกส่งไปยังศาลคดีความผิดเล็กน้อย (Summary Court)¹¹

ในการนี้ ศาลสามารถมีคำสั่งกำหนดมาตรการตามที่เหมาะสมเพื่อป้องกันหรือควบคุมปัญหาที่เด็กอาจกระทำความผิดทางอาญาได้ หากพบว่าพฤติกรรมของเด็กมีลักษณะก้าวร้าวในลักษณะที่จะก่ออาชญากรรมขึ้นมาได้ เช่น บิดามารดาผู้ปกครองไม่สามารถควบคุมพฤติกรรมของเด็กได้ หรือพบว่าสภาพแวดล้อมเป็นอันตรายต่อตัวเด็ก นอกจากนั้น ในบางครั้งแม้เด็กที่อยู่ภายใต้ระบบทัณฑ์บน (probation) ของศาลจะเติบโตขึ้นมาจนมีอายุถึง 20 ปีบริบูรณ์แล้วก็ตาม หากศาลเห็นว่าพฤติกรรมของบุคคลนั้นยังมีความเสี่ยงต่อการก่ออาชญากรรมอยู่อีก ศาลอาจขยายเวลาทัณฑ์บนต่อไปได้แม้บุคคลนั้นจะมีอายุมากกว่า 20 ปีแล้ว โดยศาลอาจมีคำสั่งให้กลับไปอยู่ในระบบการศึกษาในโรงเรียนฝึกอบรมเพื่อปรับเปลี่ยนพฤติกรรม ทั้งนี้เพราะในระยะหลังมีเด็กที่กระทำความผิดคดีอาญาเล็กน้อยเพิ่มขึ้นซึ่งส่วนใหญ่จะเป็นการกระทำความผิดฝ่าฝืนกฎหมายจราจร¹²

ในการดำเนินงานของศาลครอบครัวญี่ปุ่นนั้น ศาลครอบครัวญี่ปุ่นมีบุคลากรประจำศาลอยู่ด้วยกัน 7 ประเภท¹³ ได้แก่

1. ผู้พิพากษา (judge) ในศาลนี้ ผู้ที่จะเป็นผู้พิพากษาได้จะต้องเป็นผู้พิพากษาของศาลชั้นต้นที่ได้รับการแต่งตั้งจากคณะรัฐมนตรี (Cabinet) ของญี่ปุ่นโดยเลือกจากรายชื่อผู้พิพากษาศาลชั้นต้นตามที่ศาลสูงสุด (Supreme Court) ของญี่ปุ่นได้ทำการคัดเลือกเสนอมาให้ มีวาระในการดำรงตำแหน่ง 10 ปีและอาจได้รับการแต่งตั้งใหม่ได้อีกจนกว่าจะเกษียณอายุเมื่ออายุครบ 65 ปี

อย่างไรก็ดี ผู้ที่ทำหน้าที่ตัดสินคดีในศาลครอบครัวญี่ปุ่นนั้น ในบางกรณีอาจเป็นผู้ประนีประนอมคดีครอบครัว (domestic relations conciliator) ที่ทำหน้าที่ประนีประนอมเพื่อช่วยแก้ไขปัญหาคือความสัมพันธ์ภายในครอบครัวและช่วยตัดสินข้อพิพาทโดยการตัดสินคดีประนีประนอมให้ การตัดสินคดีประนีประนอมเช่นนี้แม้จะมีใช้คำพิพากษา แต่ก็มีความสำคัญไม่น้อยเพราะจะทำให้การแก้ไขข้อพิพาทข้อพิพาทคดีครอบครัวอาจไม่จำเป็นต้องถึงขั้นฟ้องร้องต่อศาล คำวินิจฉัยของผู้ประนีประนอมคดีครอบครัวจึงช่วยให้ฝ่ายที่มีข้อพิพาทกันรู้ถึงสิทธิหน้าที่ของตนและยินดีระงับข้อพิพาทในชั้นประนีประนอมมากขึ้นเพราะจะประหยัดเวลาและแก้ไขปัญหาคือครอบครัวได้ตั้งแต่มิได้บานปลายจนถึงขั้นฟ้องร้อง

¹¹ *Supra* note 1, p.34.

¹² *Dorothy Winton, supra* note 7, p.205.

¹³ *Supra* note 1, pp.12 - 13.

2. เสมียนศาล (court clerk) ซึ่งเป็นนักนิติศาสตร์ที่มีความรู้ในระดับสูงและมีความสามารถในการประกอบวิชาชีพทางกฎหมาย ทำหน้าที่เตรียมการพิจารณาให้กับศาลและงานด้านธุรการอื่นในการพิจารณาคดีของศาล เช่นการรวบรวมเก็บเอกสารในการพิจารณาคดีของศาล ช่วยศาลค้นคว้าวิจัยกฎหมายและกฎระเบียบต่าง ๆ รวมถึงแนวคำพิพากษาที่เคยมีมาในอดีตเพื่อช่วยให้การพิจารณาคดีของศาลเป็นไปอย่างราบรื่นและมีประสิทธิภาพ

3. เจ้าหน้าที่สืบสวนสอบสวนข้อเท็จจริงของศาลครอบครัวผู้ป่วน (family court investigating officer) ทำหน้าที่ฝึกอบรมแก้ไขพฤติกรรมของเด็กที่มีความก้าวร้าวและมีแนวโน้มที่จะก่ออาชญากรรมและจะสามารถทำหน้าที่สืบสวนสอบสวนข้อเท็จจริงเพื่อช่วยศาลครอบครัวได้หลังจากที่มีประสบการณ์ด้านการฝึกอบรมการแก้ไขพฤติกรรมเด็กมาเกินระยะเวลา 2 ปีและสามารถผ่านหลักสูตรสืบสวนสอบสวนมาแล้ว¹⁴ ดังนั้น ผู้ที่จะมาเป็นเจ้าหน้าที่ศาลทำหน้าที่เช่นนี้ได้จึงจำเป็นต้องเป็นผู้เชี่ยวชาญปัญหาภายในครอบครัวและปัญหาการกระทำความผิดของเด็ก (expert on domestic and juvenile delinquency problems) ในการคัดเลือกบุคคลที่จะมาปฏิบัติหน้าที่ดังกล่าว จึงต้องคัดเลือกมาจากผู้ที่มีความรู้ความเข้าใจในเรื่องพฤติกรรมของมนุษย์ เช่น นักจิตวิทยา นักสังคมวิทยา นักการศึกษา โดยเจ้าหน้าที่ผู้เชี่ยวชาญเหล่านี้จะเข้ามาสืบสวนสอบสวนข้อเท็จจริงต่าง ๆ ที่เป็นข้อพิพาทในครอบครัวด้วยการสัมภาษณ์บุคคลที่เกี่ยวข้องซึ่งอาจเป็นบิดามารดา ผู้ปกครอง ผู้ดูแลความประพฤติของเด็ก รวมทั้งตัวเด็กเองเพื่อให้ได้ข้อเท็จจริงที่ถูกต้องและหาหนทางแก้ไขปัญหาดังกล่าวและเป็นผู้ช่วยประสานด้านจิตใจให้แก่คนในครอบครัวที่มีข้อพิพาท

4. เลขานุการศาล (court secretary) เป็นเจ้าหน้าที่ด้านธุรการของศาล ปฏิบัติหน้าที่สนับสนุนงานบริหาร งานเอกสาร งานการเงิน งานธุรการอื่น ๆ เพื่อช่วยงานของศาลให้ดำเนินไปได้โดยสะดวกและรวดเร็ว

5. เจ้าหน้าที่ด้านเทคนิค (technical officials of court) เป็นแพทย์ทางด้านจิตวิทยา หรืออายุรแพทย์ รวมถึงเจ้าหน้าที่พยาบาลที่เข้ามาช่วยงานของแพทย์เหล่านี้ด้วย โดยแพทย์จะมีหน้าที่ในการตรวจสอบสภาพร่างกายและจิตใจของเด็กและในบางกรณีที่จำเป็นอาจมีการตรวจสอบสภาพจิตใจของบุคคลที่เกี่ยวข้องกับข้อพิพาทภายในครอบครัวนั้นด้วย

6. คณะกรรมการประนีประนอมความสัมพันธ์ในครอบครัว (domestic relations conciliation commissioner) เป็นประชาชนที่มีความรู้ความเข้าใจและมีประสบการณ์ในการแก้ปัญหาความสัมพันธ์ภายในครอบครัวโดยได้รับการคัดเลือกจากศาลครอบครัวให้มาช่วยงานด้านประนีประนอมข้อพิพาทในคดีครอบครัวและช่วยประสานงานให้เกิดการปฏิบัติตามกฎหมายและคำตัดสินของคณะกรรมการประนีประนอม

7. ที่ปรึกษา (counselor) เป็นประชาชนผู้มีความรู้ความสามารถและมีประสบการณ์อย่างมากในด้านการเป็นที่ปรึกษาปัญหาความสัมพันธ์ภายในครอบครัว โดยได้รับการคัดเลือกจากศาลครอบครัวให้มาช่วยเข้าร่วมสังเกตการณ์พิจารณาคดีของศาลและให้ความเห็นและข้อเสนอแนะในฐานะที่ปรึกษาของศาลเกี่ยวกับการแต่งตั้งผู้ปกครอง ผู้พิทักษ์ ผู้อนุบาล การเปลี่ยนชื่อ เปลี่ยนชื่อสกุล การกำหนด

¹⁴ Ibid, p.8.

หน้าที่ในการอุปการะเลี้ยงดูแก่ผู้ที่มีหน้าที่ การแบ่งทรัพย์สิน การหย่า ฯลฯ เนื่องจากการตัดสินใจของศาล หากพิจารณาแต่เพียงข้อกฎหมายอย่างเดียว อาจไม่ช่วยแก้ปัญหาครอบครัว ศาลจึงต้องพิจารณาและรับฟังความเห็นและข้อเสนอแนะของที่ปรึกษาเกี่ยวกับปัจจัยทางสังคมด้านต่าง ๆ ที่อาจส่งผลกระทบต่อความสัมพันธ์ภายในครอบครัว รวมทั้งต้องคำนึงถึงความรู้สึกนึกคิดและสามัญสำนึกของประชาชน โดยเฉพาะความอ่อนไหวทางด้านจิตใจและทัศนคติของสังคมที่เกี่ยวกับความสัมพันธ์ภายในครอบครัวโดยทั่วไปด้วย

3. การพิจารณาคดีในศาลครอบครัวญี่ปุ่น

โดยที่ศาลครอบครัวญี่ปุ่นมี 2 แผนก คือ ศาลแผนกความสัมพันธ์ภายในครอบครัว (Domestic Relations Division) กับ ศาลแผนกคดีเด็ก (Juvenile Division) ดังนั้น คดีที่อยู่ในเขตอำนาจของศาลครอบครัวญี่ปุ่น จึงอาจจำแนกได้เป็น 4 ประเภท ได้แก่ 1. คดีความสัมพันธ์ภายในครอบครัว (domestic relations case) 2. คดีสถานะบุคคล (personal status case) 3. คดีเรียกคืนเด็กตามพระราชบัญญัติการตามอนุสัญญาว่าด้วยการเรียกคืนเด็กในทางแพ่ง (case relating to the return of the child under the civil aspects of international child abduction) และ 4. คดีเด็ก (juvenile case) โดยคดีความสัมพันธ์ภายในครอบครัว คดีสถานะบุคคล จะมีการพิจารณาในศาลแผนกคดีความสัมพันธ์ภายในครอบครัว ทั้งนี้ศาลแผนกคดีความสัมพันธ์ภายในครอบครัวแห่งโตเกียว (Domestic Relations Divisions of Tokyo Family Court) และศาลครอบครัวแห่งโอซากา (Osaka Family Court) นอกจากจะมีอำนาจพิจารณาคดีความสัมพันธ์ภายในครอบครัวแล้ว ยังมีอำนาจในการพิจารณาคดีการฟ้องเรียกคืนเด็กตามพระราชบัญญัติการตามอนุสัญญาว่าด้วยการเรียกคืนเด็กในทางแพ่งอีกด้วย ส่วนศาลแผนกคดีเด็กจะมีอำนาจในการพิจารณาเฉพาะแต่คดีเด็กเท่านั้น ดังจะกล่าวต่อไปนี้

3.1 คดีความสัมพันธ์ภายในครอบครัว (Domestic Relations Case)

คดีความสัมพันธ์ภายในครอบครัว เป็นคดีครอบครัวที่เกิดจากข้อพิพาทที่เกิดขึ้นจากปัญหาความสัมพันธ์ภายในครอบครัว ดังนั้นจึงเรียกคดีครอบครัวนี้ว่า “คดีความสัมพันธ์ในครอบครัว” โดยที่พระราชบัญญัติวิธีพิจารณาคดีความสัมพันธ์ภายในครอบครัวและกฎหมายอื่นที่เกี่ยวข้องของญี่ปุ่น กำหนดให้การนำคดีขึ้นสู่ศาลครอบครัวญี่ปุ่นนั้น อาจทำได้ 2 ลักษณะ ได้แก่ คดีที่ขอให้ศาลครอบครัวพิจารณาคำขอและตัดสินการประนีประนอมความสัมพันธ์ในครอบครัว กับคดีที่ขอให้คณะกรรมการประนีประนอมช่วยประนีประนอมความสัมพันธ์ภายในครอบครัวให้

ดังนั้นวิธีการนำคดีขึ้นสู่ศาลและกระบวนการพิจารณาจึงมีความแตกต่างกัน กล่าวคือ คดีความสัมพันธ์ภายในครอบครัวจะแยกไปตามรูปแบบของปัญหาข้อพิพาทภายในครอบครัวตามที่มีระบุไว้ในตารางคดีในบัญชีภาคผนวก 1 (Appended Table 1 Cases) และตามตารางคดีในบัญชีภาคผนวก 2 (Appended Table 2 Cases) โดยตารางคดีภาคผนวก 1 จะเป็นคดีเกี่ยวกับการอนุญาตให้เด็กเปลี่ยนชื่อ-สกุล การสละมรดก การเริ่มต้นของอำนาจปกครองเด็กและการอนุญาตให้มีการรับบุตรบุญธรรม

ส่วนตารางคดีภาคผนวก 2 จะเป็นคดีเกี่ยวกับการแต่งตั้งเพิกถอนผู้ปกครองที่ใช้อำนาจปกครองเด็ก การแบ่งทรัพย์สิน มาตรการเกี่ยวกับการดูแลเด็กในความปกครองเช่นการขอค่าอุปการะเลี้ยงดูหรือการแบ่งภาระค่าเลี้ยงดูบุตรที่เกิดจากการสมรส

เมื่อพิจารณาถึงประเภทคดีตามที่ระบุไว้ในภาคผนวก 1 จะเห็นได้ว่าล้วนเป็นคดีที่มีลักษณะเกี่ยวข้องกับสวัสดิการสาธารณะ (public welfare) ศาลจึงมิได้ปฏิบัติหน้าที่ในฐานะผู้ตัดสินคดี แต่เพียงอย่างเดียวแต่ยังปฏิบัติหน้าที่ในฐานะที่เป็นผู้ปกป้องคุ้มครองสวัสดิการสาธารณะ (guardianship of public welfare) โดยสามารถกำหนดมาตรการปกป้องคุ้มครองเด็กและผลประโยชน์ของเด็กด้วย ประกอบกับเป็นคดีที่เกี่ยวกับความสัมพันธ์ภายในครอบครัวซึ่งควรที่จะหลีกเลี่ยงการทะเลาะวิวาทเป็นศัตรูกัน คู่ความจึงควรมีการเจรจาตกลงแก้ปัญหาภายในกันเอง หากตกลงไม่ได้จึงจะนำไปสู่การเป็นคดี การประนีประนอมความสัมพันธ์ภายในครอบครัวที่จะต้องอาศัยศาลหรือคณะกรรมการประนีประนอมความสัมพันธ์ในครอบครัวมาช่วยประนีประนอมและตัดสินการประนีประนอมให้

ส่วนประเภทคดีที่มีระบุอยู่ในตารางคดีภาคผนวก 2 นั้น จะเป็นคดีที่เกี่ยวกับสถานะทางกฎหมายของบุคคลเช่น การหย่าและการยกเลิกการรับบุตรบุญธรรม ดังนั้นในการระงับข้อพิพาท จึงควรที่จะเริ่มต้นจากการประนีประนอมกันก่อน หากไม่สามารถประนีประนอมข้อพิพาทกันได้ จึงอาจนำไปสู่การฟ้องร้องคดีพิพาท การตัดสินคดีและการบังคับคดีตามแบบปกติ โดยเหตุนี้เอง ศาลครอบครัวญี่ปุ่นจึงมีหน้าที่ให้คำอธิบายและขอแนะนำเกี่ยวกับการนำคดีขึ้นสู่ศาลแก่ผู้ที่มาหา ความยุติธรรมจากศาล เพื่อให้เกิดความเข้าใจที่ถูกต้องว่าคดีครอบครัวแบบใดจะเหมาะสมแก่การประนีประนอมหรือการฟ้องร้อง และจะเป็นการยื่นคำร้องหรือยื่นคำฟ้องกันแน่ โดยพิจารณาจากตารางบัญชีคดีในภาคผนวก 1 และ 2 ดังกล่าว ทั้งนี้เพื่อให้เกิดความถูกต้องตามกฎหมายและเกิดความเหมาะสมในการระงับข้อพิพาทความสัมพันธ์ภายในครอบครัวสำหรับคดีนั้น

3.1.1 คดีคำฟ้องขอให้มีการตัดสินการประนีประนอมความสัมพันธ์ในครอบครัว (Domestic Relations Adjudication Cases)

สำหรับกระบวนการพิจารณาคดีความสัมพันธ์ภายในครอบครัวนั้น หากเป็นคดีตามที่ระบุไว้ในตารางคดีในบัญชีภาคผนวก 1 แล้ว การเริ่มคดี จะมีช่องทางอยู่ 4 ช่องทาง ได้แก่ 1. การยื่นคำฟ้อง (petition) 2. การส่งคดีกลับมาจากศาลอุทธรณ์ (remand from the appellate court) 3. การโอนคดีมาจากศาลครอบครัวอื่น (transfer from other family court) และ 4. การโอนคดีมาจากกระบวนการพิจารณาตามตารางบัญชีคดีภาคผนวก 2 (referral from conciliation proceedings in Appendix Table 2 case)

โดยปกติ คดีความสัมพันธ์ภายในครอบครัวมักจะเริ่มจากการยื่นคำฟ้อง (petition) ของผู้ยื่นคำฟ้องหรือการยื่นคำร้องของผู้ที่มีส่วนได้เสียต่อศาลครอบครัวญี่ปุ่นที่จำเลยหรือผู้ถูกร้อง มิมีมูลำเนาตั้งอยู่ แต่ถ้าเป็นคดีที่อยู่ในตารางคดีบัญชีภาคผนวก 2 และศาลครอบครัวนั้นมีเขตอำนาจ ผู้นั้นจะเป็นผู้ฟ้องคดี โดยจะต้องยื่นคำฟ้องและบรรยายคำร้องเป็นลายลักษณ์อักษรโดยใช้แบบคำฟ้อง

ที่ศาลเผยแพร่ต่อประชาชนทางเว็บไซต์ของศาล¹⁵ ต่อเจ้าหน้าที่รับคดีของศาล พร้อมทั้งชำระค่าธรรมเนียมศาลคดีละ 800-1,200 เยน (Yen) และซื้อตราไปรษณียากรติดจดหมายหรือเอกสารอื่นเพื่อใช้ส่งให้จำเลยและอาจรวมถึงคู่ความอื่น ๆ ในคดีด้วย อีกทั้งจะต้องส่งเอกสารที่มีการรับรองรายชื่อบุคคลในครอบครัวที่มีการจดทะเบียนไว้แนบกับคำฟ้องไปยังจำเลยและคู่ความอื่นในคดีหากมีด้วยเช่นกัน ทั้งนี้ขึ้นอยู่กับว่ากระบวนการพิจารณาคดีจะเป็นประเภทคดีร้องขอให้มีการตัดสินการประนีประนอมความสัมพันธ์ในครอบครัว (Domestic Relations Adjudication Cases) หรือคดีการประนีประนอมความสัมพันธ์ภายในครอบครัว (Domestic Relations Conciliation Cases) ตามที่ได้กล่าวมาแล้ว

ในกรณีที่มีการยื่นคำฟ้องมาเพื่อขอให้มีการตัดสินการประนีประนอมความสัมพันธ์ภายในครอบครัวเนื่องจากเป็นคดีตามบัญชีภาคผนวก 1 ผู้พิพากษาที่ทำหน้าที่ตัดสินคดีประนีประนอมข้อพิพาทความสัมพันธ์ภายในครอบครัวจะต้องพิจารณาคำฟ้อง คำร้อง และเอกสารต่าง ๆ ที่มีการยื่นเข้ามาจากฝ่ายโจทก์และต้องพิจารณาถึงผลการไต่สวนของเจ้าหน้าที่ไต่สวนข้อเท็จจริงของศาล และในบางกรณีหากศาลเห็นสมควร ศาลอาจมีคำสั่งคุ้มครองชั่วคราวก่อนเริ่มกระบวนการพิจารณาคดีคำร้องประนีประนอมความสัมพันธ์ภายในครอบครัวได้ นอกจากนี้ ศาลจะต้องรับฟังการเบิกความของคู่ความ ตลอดจนรับฟังข้อคิดเห็นและข้อเสนอแนะของที่ปรึกษาของศาลที่มานั่งฟังการพิจารณาคดีนี้ด้วย แต่ถ้าหากศาลเห็นว่าคดีไม่จำเป็นที่จะต้องถึงขั้นต้องทำการตัดสินการประนีประนอมความสัมพันธ์ในครอบครัว ศาลอาจหันไปใช้บัญชีคดีภาคผนวก 2 เพื่อให้มีการประนีประนอมนอกศาล (*ex officio*) ในขณะใดก็ได้ หรืออาจสั่งยกคำฟ้องนั้นได้ หากศาลเห็นว่าคดีไม่มีมูล หรืออาจสั่งให้ถอนคำฟ้องหากโจทก์ได้ยื่นคำขอถอนคำฟ้อง หรือผู้มีส่วนได้เสียได้ถอนคำร้องนั้นต่อศาล

ในกรณีที่ศาลมีคำสั่งรับคำฟ้องไว้พิจารณา ศาลจะต้องดำเนินกระบวนการพิจารณาคดีตามกระบวนการตัดสินคดีประนีประนอมความสัมพันธ์ภายในครอบครัวและมีคำแนะนำหรือคำสั่งให้คู่ความปฏิบัติแล้วแต่กรณีได้ รวมไปถึงการบังคับคดีเพื่อให้เกิดผลปฏิบัติตามคำตัดสินคดีประนีประนอมฯ อีกด้วย

3.1.2 คดีการประนีประนอมความสัมพันธ์ภายในครอบครัว (Domestic Relations Conciliation Cases)

ในคดีการประนีประนอมความสัมพันธ์ภายในครอบครัวนั้น ช่องทางในการเริ่มคดีก็มีอยู่ 4 วิธีเช่นกัน โดยจะเริ่มคดีได้จาก 1. การยื่นคำร้อง (petition) 2. การโอนคดีมาจากศาลครอบครัวอื่น (referral from another family court) 3. การโอนคดีมาจากศาลแพ่ง (referral from civil court) 4. การโอนคดีมาตามกระบวนการพิจารณาคดีตามตารางบัญชีคดีในภาคผนวก 2 (referral from adjudication proceedings in Appendix Table 2 case)

ทั้งนี้ เมื่อศาลมีคำสั่งรับคำร้องแล้ว ก่อนเข้าสู่กระบวนการประนีประนอมความสัมพันธ์ภายในครอบครัว ศาลอาจมีคำสั่งคุ้มครองชั่วคราวตามที่ศาลเห็นสมควรได้ แต่ที่แตกต่างไปจากช่อง

¹⁵ The petition forms (in Japanese language only) can be downloaded at the website of the courts as follow: <http://www.courts.go.jp/>.

ทางการเริ่มคดีคำฟ้องขอให้มีการตัดสินคดีประนีประนอมความสัมพันธ์ในครอบครัว คือ นอกจากผู้พิพากษาที่ปฏิบัติหน้าที่จะสามารถทำการประนีประนอมได้ด้วยตนเองแล้ว แต่ถ้าศาลเห็นว่าการระงับข้อพิพาทโดยคณะกรรมการประนีประนอมความสัมพันธ์ภายในครอบครัวจะเป็นการดีกว่า ศาลก็อาจมีคำสั่งกำหนดให้การประนีประนอมข้อพิพาทเกี่ยวกับความสัมพันธ์ภายในครอบครัวเป็นหน้าที่ของคณะกรรมการประนีประนอมข้อพิพาทความสัมพันธ์ภายในครอบครัวเป็นผู้ปฏิบัติหน้าที่ได้

ในกรณีเช่นนี้ คณะกรรมการประนีประนอมฯ จะต้องพิจารณาคดีโดยเปิดโอกาสให้คู่ความทั้งสองฝ่ายรวมทั้งผู้ที่มีส่วนได้เสียชี้แจงข้ออ้างข้อเถียงของตนมาให้ทราบและผู้ที่เป็นการกระทำจะต้องทำการปรึกษาหารือกันก่อนมีมติให้แก้ปัญหาตามวิธีการที่คณะกรรมการประนีประนอมฯ กำหนด ทั้งนี้คณะกรรมการแต่ละท่านจะต้องวางตัวเป็นกลางและพิจารณาคดีโดยการหาวิธีการที่เหมาะสมต่อการแก้ปัญหาข้อพิพาทที่น่าจะเป็นที่พอใจแก่คู่ความและผู้มีส่วนได้เสียทุกฝ่ายด้วยความเป็นธรรม

ในกรณีที่ข้อพิพาทเกี่ยวกับการโต้แย้งอำนาจปกครองบุตร ศาลมักจะมีคำสั่งให้พนักงานไต่สวนข้อเท็จจริงของศาลทำการไต่สวนข้อเท็จจริง หากปรากฏว่ามีการใช้อารมณ์ก้าวร้าวโต้เถียงกันอย่างรุนแรงและไม่สามารถพูดคุยหารือกันอย่างสงบได้ ศาลอาจมีคำสั่งให้พนักงานไต่สวนข้อเท็จจริงของศาลประสานงานให้ความช่วยเหลือทางด้านจิตใจแก่คู่ความที่มีปัญหานั้นได้ ทั้งนี้ ศาลหรือคณะกรรมการประนีประนอมฯ อาจมีคำสั่งให้แพทย์ทำการตรวจสอบสภาพร่างกายและสภาพจิตใจของคู่ความรายนั้นได้

เมื่อการประนีประนอมสำเร็จลงได้ด้วยดีจากการที่คู่ความและผู้มีส่วนได้เสียสามารถตกลงระงับข้อพิพาทกันได้แล้ว ศาลจะบันทึกผลของการประนีประนอมไว้ในสารบบความของศาลและการประนีประนอมเป็นอันสิ้นสุดลง ส่วนในกรณีที่เป็นเรื่องเกี่ยวกับสถานะของบุคคล (personal status) ยกเว้นคดีการฟ้องหย่า หรือการขอให้ยกเลิกการรับบุตรบุญธรรม หากศาลพิจารณาข้อเท็จจริงและพยานหลักฐานต่าง ๆ แล้ว ศาลเห็นว่าข้อตกลงประนีประนอมของคู่ความในเรื่องที่เกี่ยวกับการขอให้ศาลตัดสินเรื่องสถานะของบุคคลในครอบครัวเป็นคำขอที่ชอบด้วยกฎหมายตามเหตุในข้อ (i) และข้อ (ii) ของมาตรา 277 (1) แห่งพระราชบัญญัติวิธีพิจารณาความสัมพันธ์ภายในครอบครัว ค.ศ. 2011 ศาลอาจมีคำพิพากษาแทนที่จะต้องมีการทำข้อตกลงประนีประนอมระหว่างคู่ความหรือผู้มีส่วนได้เสียหลังจากได้รับฟังความเห็นจากคณะกรรมการประนีประนอมข้อพิพาทความสัมพันธ์ในครอบครัว (Domestic Relations Conciliation Committee) แล้วก็ได้¹⁶

¹⁶ Domestic Relations Case Procedure Act 2011, art.277.

Article 277 (1) In proceedings for conciliation of domestic relations regarding a matter against which an action concerning personal status may be filed (excluding an action for divorce and an action for the dissolution of an adoptive relationship), if both requirements set forth in the following items are satisfied, and when the family court, having examined the necessary facts, finds the agreement set forth in item (i) to be legitimate, it may make a ruling equivalent to said agreement (hereinafter referred to as a "Ruling Equivalent to an Agreement"); provided, however, that this shall not apply after the death of either of the parties to the family relationship concerned with said matter:

โดยคำพิพากษานี้จะมีผลเทียบเท่าข้อตกลงประนีประนอม (ruling equivalent to an agreement) นั้นเอง และคู่ความจะต้องปฏิบัติตามข้อตกลงประนีประนอมนั้นเช่นเดียวกับการปฏิบัติตามคำพิพากษาของศาล แต่ถ้าฝ่ายต่าง ๆ ในคดีไม่สามารถประนีประนอมกันได้ กระบวนการระงับข้อพิพาทโดยวิธีการประนีประนอมนั้นย่อมตกเป็นอันสิ้นผล ในกรณีเช่นนี้ หากเป็นคดีตามตารางบัญชีภาคผนวก 2 ศาลย่อมสามารถใช้กระบวนการพิจารณาคดีแบบมีการฟ้องร้อง (adjudication proceedings) มาใช้กับกรณีข้อพิพาทนี้ได้โดยเปิดโอกาสให้มีการยื่นคำฟ้อง คำให้การ และนำสืบพยานเช่นเดียวกับการพิจารณาคดีโดยทั่วไป และมีคำตัดสินคดีประนีประนอมต่อไปได้ ทั้งนี้คำตัดสินคดีประนีประนอมดังกล่าวจะมีผลเป็นคำพิพากษาที่ใช้แทนคำตัดสินของคณะกรรมการประนีประนอม (ruling in lieu of conciliation) และมีผลในทางกฎหมายเป็นเช่นเดียวกันกับคำพิพากษาของศาลตามมาตรา 288 (1) และ (2) แห่งพระราชบัญญัติวิธีพิจารณาคดีความสัมพันธ์ภายในครอบครัว ค.ศ. 2011¹⁷

ในกรณีที่คู่ความฝ่ายใดฝ่ายหนึ่งไม่พอใจผลของคำตัดสิน คู่ความฝ่ายนั้นอาจยื่นอุทธรณ์ภายใน 2 สัปดาห์ต่อศาลอุทธรณ์ (High Court) ของญี่ปุ่นได้ หากคดีไม่มีการอุทธรณ์หรืออุทธรณ์เมื่อพ้นกำหนดระยะเวลาอุทธรณ์ไปแล้ว คำตัดสินการประนีประนอมนั้นย่อมเป็นที่สิ้นสุดและมีผลผูกมัด

(i) the parties have reached an agreement whereby they will be subject to a ruling to the same effect as the object of the petition; and

(ii) the parties do not dispute any cause of annulment or rescission or cause of the formation or existence of a family relationship which pertains to the petition.

(2) The agreement set forth in item (i) of the preceding paragraph may not be reached by the method prescribed in Article 54, paragraph (1) as applied *mutatis mutandis* pursuant to Article 258, paragraph (1), and in Article 270, paragraph (1).

(3) Where proceedings for conciliation of domestic relations set forth in paragraph (1) are conducted by a conciliation committee, and when the family court makes a Ruling Equivalent to an Agreement, the family court shall hear the opinions of the domestic relations conciliation commissioners who compose the conciliation committee.

(4) The provisions of Article 272, paragraphs (1) through (3) shall apply *mutatis mutandis* where the family court does not find an agreement under the provision of paragraph (1), item (i) to be legitimate.

¹⁷ Domestic Relations Case Procedure Act 2011, art. 284.

Article 284 (1) Where conciliation is unsuccessful and when the family court finds it to be appropriate, it may make a necessary ruling for the resolution of a case (hereinafter referred to as a "ruling in lieu of conciliation") by its own authority, giving consideration to equity in the interests of both parties and taking into account all relevant circumstances; provided, however, that this shall not apply in proceedings for conciliation of domestic relations regarding the particulars prescribed in Article 277, paragraph (1).

(2) Where proceedings for conciliation of domestic relations are conducted by a conciliation committee, and when the family court makes a ruling in lieu of conciliation, the family court must hear the opinions of the domestic relations conciliation commissioners who compose the conciliation committee.

(3) In a ruling in lieu of conciliation, the family court may order a party to surrender custody of a child, pay money or provide any other economic benefit or perform any other act.

คู่ความให้ต้องปฏิบัติตามเช่นเดียวกับคำพิพากษาของศาล หากฝ่ายใดไม่ยอมปฏิบัติตาม อีกฝ่ายมีสิทธิร้องขอต่อผู้ที่มีหน้าที่เกี่ยวกับการบังคับคดีให้ดำเนินการตามคำตัดสินนั้นได้ เช่น หากฝ่ายที่มีหน้าที่ต้องชำระค่าอุปการะเลี้ยงดูไม่ยอมชำระเงินค่าอุปการะเลี้ยงดูตามคำตัดสิน ฝ่ายที่มีสิทธิได้รับค่าอุปการะเลี้ยงดูย่อมมีสิทธิยื่นคำขอต่อศาลให้ใช้กระบวนการบังคับคดีกับผู้ที่มีหน้าที่ชำระค่าอุปการะเลี้ยงดูนั้นได้

3.2 คดีสถานะของบุคคล (Personal Status Cases)

คดีสถานะของบุคคลจะเกี่ยวข้องกับสถานะทางกฎหมายของบุคคลในครอบครัวตามกฎหมายครอบครัวญี่ปุ่น เช่น การฟ้องหย่า การยกเลิกการรับบุตรบุญธรรม การฟ้องคดีรับเด็กเป็นบุตร คำประกาศสถานะความเป็นบิดามารดาของเด็กหรือความเป็นญาติของบุคคลในครอบครัว แต่คดีที่ขึ้นสู่ศาลครอบครัวญี่ปุ่น ส่วนใหญ่จะเป็นคดีฟ้องหย่า การฟ้องขอแบ่งทรัพย์สิน หรือการฟ้องเรียกค่าเลี้ยงดูอุปการะเลี้ยงดูบุตร หรือขอค่าชดเชย (solatium) จากการหย่า

ทั้งนี้ในกระบวนการพิจารณาคดีประนีประนอมความสัมพันธ์ภายในครอบครัว การระงับข้อพิพาทอาจทำได้โดยการทำข้อตกลงประนีประนอมระหว่างบุคคลในครอบครัวที่มีข้อพิพาทกันนั้นตามวิธีการที่คณะกรรมการประนีประนอมความสัมพันธ์ภายในครอบครัวกำหนด แต่ถ้าเป็นข้อพิพาทเกี่ยวกับสถานะของบุคคลทางกฎหมายแล้ว จะต้องทำเป็นคำพิพากษาของศาลหลังจากที่ศาลได้พิจารณารับฟังข้อเท็จจริงและพยานหลักฐานต่าง ๆ อย่างถี่ถ้วนแล้ว ในการพิจารณาคดีของศาล หากศาลเห็นว่าการพิจารณาคดีแบบเปิดเผยต่อสาธารณะอาจไม่เหมาะสมเพราะเกี่ยวกับเรื่องสถานะความสัมพันธ์ส่วนตัวของบุคคลภายในครอบครัวที่มีข้อพิพาทดังกล่าว ศาลอาจสั่งให้ดำเนินกระบวนการลับ

ในกรณีที่บุคคลฟ้องหย่าระหว่างคู่สมรสที่เป็นคนต่างสัญชาติกัน อันเป็นเรื่องของกฎหมายระหว่างประเทศแผนกคดีบุคคล (Private International Law) นั้น กฎหมายขัดกันของญี่ปุ่น (Conflict of Law of Japan) ในที่นี้ คือ มาตรา 27 พระราชบัญญัติว่าด้วยกฎเกณฑ์ทั่วไปในการบังคับใช้กฎหมาย ค.ศ. 2006 (The Act on General Rules for Application of Laws, 2006) กำหนดให้คดีฟ้องหย่าต้องพิจารณาจากสัญชาติของคู่สมรสว่ามีสัญชาติเดียวกันหรือไม่ เพราะในบางครั้ง คู่สมรสฝ่ายใดฝ่ายหนึ่งหรือทั้งสองฝ่ายอาจเป็นบุคคลที่มีหลายสัญชาติ ดังนั้น ในกรณีเช่นนี้ จึงจำเป็นต้องใช้กฎหมายครอบครัวของประเทศที่สามีและภริยามีสัญชาติเดียวกันเป็นกฎหมายที่ใช้บังคับแก่กรณี (applicable law) ตามหลักสัญชาติ (nationality principle) ของกฎหมายระหว่างประเทศแผนกคดีบุคคล แต่ถ้าสามีและภริยามีได้มีสัญชาติเดียวกัน กฎหมายที่ใช้บังคับแก่กรณีจะเป็นกฎหมายที่สามีและภริยานั้นมีถิ่นที่อยู่อาศัยร่วมกัน ตามหลักภูมิลำเนา (domicile principle) หากทั้งคู่มีได้มีถิ่นที่อยู่อาศัยร่วมกันจะต้องใช้กฎหมายที่เกี่ยวข้องกับสถานที่ที่ทั้งคู่มีความใกล้ชิดกับสถานที่นั้นมากที่สุดเป็นกฎหมายบังคับแก่กรณี ทั้งนี้ยกเว้นในกรณีที่ปรากฏว่าคู่สมรสฝ่ายใดฝ่ายหนึ่งมีสัญชาติญี่ปุ่นและมีภูมิลำเนาซึ่งเป็นถิ่นที่อยู่อาศัยของบุคคลนั้นอยู่ในประเทศญี่ปุ่น ในกรณีเช่นนี้ มาตรา 27 ดังกล่าวกำหนดให้กฎหมายญี่ปุ่นเป็นกฎหมายที่ใช้บังคับแก่กรณี

ส่วนในกรณีที่เป็นกรณียกฟ้องเกี่ยวกับการใช้อำนาจปกครองบุตรผู้เยาว์ของบิดามารดา ซึ่งเป็นเรื่องหนึ่งเกี่ยวกับความสัมพันธ์ระหว่างบิดามารดากับบุตร พระราชบัญญัติว่าด้วยกฎหมายแพ่งทั่วไปในการบังคับใช้กฎหมาย ค.ศ. 2006 ซึ่งเป็นกฎหมายขัดกันของญี่ปุ่นกำหนดให้กฎหมายของประเทศที่เด็กมีสัญชาติ เป็นกฎหมายที่ใช้บังคับแก่กรณี หากปรากฏว่าทั้งบิดาและมารดาของเด็กต่างก็มีสัญชาติเดียวกันกับบุตร แต่ถ้าบิดาหรือมารดาเด็กฝ่ายใดฝ่ายหนึ่งตายไป ก็ให้ใช้กฎหมายสัญชาติของบิดาหรือของมารดาที่ยังคงมีชีวิตอยู่เป็นกฎหมายที่จะนำมาใช้บังคับแก่กรณี ส่วนกรณีอื่นที่นอกเหนือไปจากนี้ กฎหมายที่จะนำมาใช้คือกฎหมายที่เด็กนั้นมีภูมิลำเนาที่อยู่อาศัยเป็นอาณัติ ดังนั้น หากเด็กมีภูมิลำเนาที่อยู่อาศัยเป็นอาณัติในประเทศญี่ปุ่นแล้ว กฎหมายที่จะนำมาใช้บังคับแก่กรณีก็จะเป็นกฎหมายญี่ปุ่นตามหลักภูมิลำเนา (domicile principle) ของกฎหมายระหว่างประเทศแผนกคดีบุคคลนั่นเอง ดังที่ปรากฏตามความในมาตรา 32 ของพระราชบัญญัติว่าด้วยกฎหมายแพ่งทั่วไปในการบังคับใช้กฎหมาย ค.ศ. 2006¹⁸

ในส่วนของกระบวนการพิจารณาคดีสำหรับการฟ้องคดีเกี่ยวกับสถานะของบุคคลนั้น จะเริ่มจากการฟ้องคดีต่อศาลครอบครัวญี่ปุ่นที่มีเขตอำนาจโดยโจทก์จะต้องยื่นคำฟ้องต่อศาลครอบครัวที่จำเลยมีภูมิลำเนา ยกเว้นเป็นกรณีที่บุคคลที่เคยมีการเข้าสู่กระบวนการประนีประนอมข้อพิพาทความสัมพันธ์ภายในครอบครัวมาก่อนแล้วในศาลครอบครัวอื่นที่มีเขตอำนาจที่จำเลยมีภูมิลำเนาอยู่ เมื่อมีการยื่นฟ้องคดีเกี่ยวกับสถานะของบุคคลขึ้นมา เช่นโจทก์มาขอยื่นฟ้องหย่าหลังจากการประนีประนอมข้อพิพาทไม่เป็นผลแล้วเช่นนี้ ศาลครอบครัวที่เคยรับคดีประนีประนอมข้อพิพาทไว้ก่อนนั้นอาจดำเนินการพิจารณาพิเคราะห์คดีต่อไปได้หากศาลเห็นว่ามีความจำเป็นและคดีที่ฟ้องในชั้นนี้อาจเข้าสู่กระบวนการพิจารณาคดีที่มีข้อพิพาทตามปกติหรืออาจเป็นการฟ้องคดีขอให้มีการตัดสินการประนีประนอมความสัมพันธ์ในครอบครัวนอกศาล (*ex officio*) ก็ได้

เมื่อโจทก์ยื่นคำฟ้องมาและศาลประทับรับฟ้องไว้แล้ว จำเลยก็จะยื่นคำให้การเป็นลายลักษณ์อักษรและแสดงหลักฐานประกอบเช่นกัน ยกเว้นในคดีที่จำเลยถูกฟ้องหย่า จำเลยย่อมจะรู้มาก่อนว่าโจทก์จะฟ้องหย่าโดยอาศัยพยานหลักฐานใด ดังนั้นถ้าจำเลยไม่ได้ยื่นคำให้การต่อสู้คดี ศาลยังคงต้องค้นหาข้อเท็จจริงและพยานหลักฐานมาพิจารณาคดีให้เกิดความยุติธรรมด้วย เพราะการฟ้องหย่าเป็นกรณีเกี่ยวข้องกับสถานะทางกฎหมายของบุคคลโดยตรง จึงเป็นเรื่องสำคัญยิ่งที่ศาลจะปล่อยให้มีการใช้กระบวนการพิจารณาคดีแบบคดีมีข้อพิพาทตามแบบปกติได้

ในการยื่นฟ้องและยื่นคำให้การนั้น คู่ความจะต้องใช้แบบฟอร์มคำฟ้องและแบบฟอร์มคำให้การของศาล โดยสามารถหาแบบฟอร์มดังกล่าวพร้อมคำอธิบายแนะนำการเขียนคำฟ้องและคำให้การที่เป็นภาษาญี่ปุ่นเท่านั้นได้จากเว็บไซต์ของศาลครอบครัวญี่ปุ่น หลังจากนั้น กระบวนการพิจารณาคดีจะเข้าสู่ขั้นตอนของการเบิกความด้วยวาจาและการแสดงหลักฐานต่าง ๆ ที่แต่ละฝ่ายนำมา

¹⁸ Act on General Rules for Application of Laws, art. 32.

Article 32 The legal relationship between parents and their child shall be governed by the child's national law if it is the same as the national law of either the father or mother (in cases where one parent has died or is unknown, the national law of the other parent), or in other cases by the law of the child's habitual residence.

แสดงต่อศาล และศาลจะทำการตรวจสอบพยานหลักฐานนั้นและทำการซักพยานเพื่อให้สามารถตัดสินคดีได้อย่างเป็นธรรม ทั้งนี้ศาลอาจให้ที่ปรึกษาของศาลเข้าร่วมฟังการพิจารณาคดีในห้องพิจารณาได้ด้วย หากศาลเห็นว่าจำเป็นที่จะต้องรับทราบถึงความรู้สึกนึกคิดหรือสามัญสำนึกของประชาชนที่มีต่อคดีนั้น

ในกรณีที่เป็คดีฟ้องหย่าและมีข้อพิพาทเกี่ยวกับการใช้อำนาจปกครองบุตรร่วมอยู่ด้วย ศาลอาจสั่งให้เจ้าหน้าที่สืบสวนสอบสวนข้อเท็จจริงของศาลทำการไต่สวนและสืบสวนข้อเท็จจริงต่าง ๆ ที่เกี่ยวกับคดีนั้นมาด้วยก็ได้ ทั้งนี้ในการรายงานผลการสืบสวนข้อเท็จจริงของเจ้าหน้าที่นั้น อาจจะทำให้การรายงานผลด้วยวาจาหรือลายลักษณ์อักษรก็ได้ แต่ส่วนใหญ่จะกระทำเป็นลายลักษณ์อักษรมากกว่า

เมื่อศาลครอบครัวมีคำพิพากษาออกมาแล้ว หากฝ่ายใดฝ่ายหนึ่งไม่พอใจ ย่อมสามารถยื่นอุทธรณ์ต่อศาลอุทธรณ์ (High Court) ได้ภายในสองสัปดาห์นับจากวันที่คู่ความได้รับคำพิพากษาของศาลครอบครัว ส่วนในคดีฟ้องหย่านั้น หากคู่ความสามารถตกลงประนีประนอมกันได้ คู่ความจะต้องมาทำการตกลงประนีประนอมกันต่อหน้าศาล คดีจึงจะเป็นอันเลิกกันตามข้อตกลงประนีประนอมนั้น

ส่วนในการปฏิบัติตามคำพิพากษาก็เป็นเช่นเดียวกันกับคดีคำฟ้องขอให้มีการตัดสินการประนีประนอมความสัมพันธ์ในครอบครัว (Domestic Relations Adjudication Cases) กับคดีการประนีประนอมความสัมพันธ์ภายในครอบครัว (Domestic Relations Conciliation Cases) หากฝ่ายใดไม่ยอมปฏิบัติตามคำพิพากษา อีกฝ่ายสามารถร้องขอต่อศาลให้ศาลออกคำสั่งแนะนำหรือคำสั่งให้คู่ความนั้นต้องปฏิบัติตามได้

3.3 คดีเรียกคืนเด็กตามพระราชบัญญัติอนุวัติการตามอนุสัญญาว่าด้วยการเรียกคืนเด็กในทางแพ่ง (Cases Relating to the Return of the Child under the Act for Implementation of the Convention on the Civil Aspects of International Child Abduction)

ในกรณีที่มีการนำตัวเด็กอายุต่ำกว่า 16 ปีบริบูรณ์ออกจากประเทศญี่ปุ่นอย่างผิดกฎหมายอันเป็นการลักพาตัวเด็กหรือมีการพยายามลักพาตัวเด็กนั้น นอกจากจะสามารถดำเนินการทางคดีอาญาตามความร่วมมือทางอาญาระหว่างประเทศและตามสนธิสัญญาส่งผู้ร้ายข้ามแดนที่ญี่ปุ่นมีกับรัฐอื่นแล้ว ผู้เสียหายยังสามารถฟ้องทางแพ่งขอต่อศาลครอบครัวแห่งโตเกียว (Tokyo Family Court) หรือศาลครอบครัวแห่งโอซากา (Osaka Family Court) ให้มีการเรียกคืนตัวเด็กจากผู้ลักพาตัวหรือผู้ที่รับตัวเด็กไปจากการลักพาตัวนั้นได้ ทั้งนี้ขึ้นอยู่กับภูมิลำเนาของเด็กว่าอยู่ใกล้ศาลใด หรือในกรณีที่มีการพยายามลักพาตัวเด็กก็เช่นกัน หากยังมีได้มีการนำตัวเด็กออกนอกประเทศญี่ปุ่น แต่มีการลงมือกระทำการลักพาตัวเด็กแล้ว โจทก์อาจฟ้องขอให้ศาลมีคำสั่งห้าม (ne exeat order) มิให้นำตัวเด็กออกนอกประเทศญี่ปุ่นได้ โดยโจทก์จะต้องบรรยายฟ้องถึงข้อเท็จจริงที่เกิดขึ้นพร้อมกับแสดงหลักฐานต่อศาล โดยมีค่าธรรมเนียมศาลที่ต้องชำระ 1,200 เยน และข้อไปรษณียากรติดจดหมายและเอกสารถึงบุคคลต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้องด้วย

ส่วนจำเลยนอกจากจะต้องยื่นคำให้การเป็นลายลักษณ์อักษรเพื่อปฏิเสธหรือยอมรับข้อกล่าวหาของโจทก์แล้ว จำเลยยังต้องแสดงหลักฐานแสดงให้เห็นได้ว่าจำเลยมิได้ลักพาตัวเด็กด้วยเหตุใดและจำเลยมีสิทธิโดยชอบด้วยกฎหมายในเรื่องอำนาจปกครองเด็กอันมิใช่การลักพาตัวเด็กอย่างไร

หากศาลเห็นว่าจำเลยมีการกระทำอันเป็นการลักพาตัวเด็กหรือไม่มีสิทธิในการใช้อำนาจปกครองเด็ก ศาลจะมีคำพิพากษาให้ส่งตัวเด็กคืนแก่ผู้เสียหายที่เป็นบิดามารดาหรือผู้มีอำนาจปกครองเด็กแล้วแต่กรณีได้โดยใช้กระบวนการตามอนุสัญญาว่าด้วยการเรียกคืนเด็กในทางแพ่ง ค.ศ. 1980 เพื่อให้เกิดผลปฏิบัติในการบังคับคดีตามคำพิพากษาของศาลครอบครัวญี่ปุ่น แต่ถ้าเป็นกรณีที่ศาลเห็นว่าคดีไม่มีมูลหรือข้อต่อสู้ของจำเลยฟังขึ้นว่ามีใช้การลักพาตัวเด็กหรือจำเลยเป็นผู้มีอำนาจปกครองเด็กโดยชอบด้วยกฎหมายแล้ว ศาลก็จะทำการตัดสินในเบื้องต้นทันทีที่ศาลค้นพบความจริง โดยศาลจะกำหนดระยะเวลาตามสมควร (reasonable grace period of time) เพื่อเอาไว้หากจะมีผู้คัดค้านเข้ามาใหม่อีก เมื่อผ่านพ้นกำหนดเวลาดังกล่าวไปแล้ว ศาลจะสั่งยกฟ้องในวันที่ศาลได้กำหนดไว้ต่อไป

หลังจากที่ศาลมีคำพิพากษาแล้ว หากฝ่ายใดจะอุทธรณ์จะต้องอุทธรณ์ภายในสองสัปดาห์ต่อศาลอุทธรณ์ (High Court) เช่นเดียวกันกับกรณีอื่นตามที่กล่าวมาข้างต้น หากมิได้อุทธรณ์ภายในกำหนดเวลา คำพิพากษาของศาลครอบครัวย่อมเป็นที่สุดและมีผลบังคับตั้งแต่วันที่ศาลมีคำพิพากษา เมื่อคำพิพากษาถึงที่สุด ไม่ว่าจะที่ศาลชั้นใดแล้วแต่กรณี ศาลที่มีคำพิพากษาถึงที่สุดจะมีคำสั่งให้ส่งตัวเด็กคืนแก่ผู้ที่มีสิทธิในตัวเด็กแต่ถ้าสถานการณ์เปลี่ยนแปลงไปจากเดิม เช่นผู้ที่มีสิทธิในตัวเด็กถึงแก่ความตายไปแล้ว ศาลย่อมสามารถออกคำสั่งใหม่แก้ไขคำสั่งเดิมได้แม้คำพิพากษานั้นจะถึงที่สุดและมีผลผูกพันแล้วก็ตาม

นอกจากนั้น คดีการเรียกคืนเด็กอาจเป็นอันระงับลงได้ หากคู่ความในคดีสามารถประนีประนอมตกลงกันได้ ในกรณีที่มีการฝ่าฝืนข้อตกลงประนีประนอมเกิดขึ้น ศาลจะทำการตรวจสอบการฝ่าฝืนข้อตกลงประนีประนอมและทำข้อเสนอแนะหรือออกมาตรการบังคับแล้วแต่กรณีตามที่ศาลเห็นสมควรได้

3.4 คดีเด็ก (Juvenile Cases)

คดีเด็กตามกฎหมายญี่ปุ่นคือคดีที่เกิดจากการกระทำความผิดของเด็กที่มีอายุต่ำกว่า 20 ปี หรือที่เรียกกันว่า “ความผิดเด็ก” นั่นเอง โดยเหตุที่ผู้กระทำความผิดเป็นผู้เยาว์ ดังนั้นการจะนำเอากระบวนการพิจารณาคดีอาญาแบบเดียวกับที่ผู้ใหญ่กระทำความผิดมาใช้กับเด็กจึงเป็นการไม่เหมาะสม คดีความผิดเด็กจึงมุ่งเน้นไปที่การคุ้มครองเด็ก (juvenile protection) ยิ่งกว่าที่จะลงโทษเด็ก ทั้งนี้ เพื่อให้เด็กมีโอกาสกลับตัวเป็นคนดีคืนสู่สังคม โดยเหตุนี้ ในขั้นสืบสวนสอบสวน (investigation procedure) ศาลจึงต้องอาศัยเจ้าหน้าที่สืบสวนสอบสวนข้อเท็จจริงของศาล (family court investigating officer) ทำการสืบสวนสอบสวนข้อเท็จจริงเกี่ยวกับคดีความผิดเด็ก รวมทั้งประวัติและอุปนิสัยใจคอของเด็ก สภาพแวดล้อมรอบตัวเด็ก ความเห็นของผู้เชี่ยวชาญเกี่ยวกับพฤติกรรมของเด็กทั้งในแง่จิตวิทยา สังคมวิทยา และการศึกษา โดยศาลจะใช้กระบวนการพิจารณาคดีที่เป็นมิตรกับเด็กและในบางครั้งศาลอาจให้คำแนะนำในการปรับพฤติกรรมของเด็กให้กับผู้ปกครองเด็กด้วยเพื่อให้เด็กมีโอกาสกลับตัวเป็นคนดีได้

ในการสืบสวนสอบสวนของเจ้าหน้าที่สืบสวนสอบสวนของศาลนั้น เจ้าหน้าที่มีอำนาจออกหมายเรียกเด็กและผู้ปกครองเด็ก รวมทั้งผู้ที่เกี่ยวข้องมาให้ปากคำได้ และสามารถทดสอบสภาพจิตใจเด็กและผู้ที่เกี่ยวข้องได้ รวมทั้งสามารถตรวจดูบ้านหรือสถานที่อยู่อาศัยของเด็ก โรงเรียนของเด็ก และสภาพแวดล้อมรอบตัวอื่น ๆ ของเด็กได้เพื่อตรวจสอบดูว่าเด็กได้กระทำความผิดจริงหรือไม่ ในบางกรณีเจ้าหน้าที่สืบสวนสอบสวนข้อเท็จจริงของศาลยังสามารถใช้มาตรการส่งเสริมให้เด็กกล้าที่จะเปิดเผยความจริงในการกระทำความผิดนั้นด้วยการให้เด็กมีส่วนร่วมทำกิจกรรมช่วยเหลือสังคม เช่น ให้เด็กเข้าไปช่วยงานในบ้านพักคนชรา สถานเลี้ยงดูเด็กเล็ก สถานพยาบาล ฯลฯ หรือเข้าห้องเรียนเพื่อให้เด็กได้เรียนรู้และตระหนัก เห็นถึงผลเสียจากการก่ออาชญากรรม รวมทั้งสอบสวนผู้ที่ตกเป็นเหยื่อของอาชญากรรมที่เกิดจากการกระทำความผิดของเด็ก เพื่อให้ทราบข้อเท็จจริงทั้งหมดและทราบสาเหตุของการกระทำผิดตลอดถึงความเสียหายที่ได้รับ ก่อนที่จะทำสำนวนสอบสวนส่งศาลครอบครัวต่อไป โดยในการสอบสวนคดีความผิดเด็กนั้น เจ้าหน้าที่สอบสวนของศาลจะต้องคำนึงถึงสภาพร่างกายและสภาพจิตใจเด็กและรักษาความลับในการสืบสวนสอบสวนนี้ด้วยเพื่อมิให้เกิดผลเสียกระทบต่อเด็กและครอบครัวของเด็ก

ในบางกรณี การตรวจสอบสภาพจิตใจและอารมณ์ของเด็กเพิ่มเติมอาจเป็นสิ่งจำเป็น ดังนั้นศาลอาจมีคำสั่งกำหนดมาตรการสอดส่องเฝ้าสังเกตและประเมินพฤติกรรมของเด็กได้ โดยศาลจะมีคำสั่งให้ผู้เชี่ยวชาญพฤติกรรมเด็กทำการสังเกตพฤติกรรมเด็ก ณ บ้านที่เด็กนั้นอาศัยอยู่ก็ได้ โดยมีระยะเวลาดำเนินการโดยทั่วไปอยู่ที่ 4 สัปดาห์และสามารถขยายเวลาได้แต่ไม่เกิน 8 สัปดาห์ซึ่งจะใช้เวลาขยายเวลาได้กับเฉพาะคดีที่ต้องมีการตรวจสอบพยานหลักฐานเท่านั้นซึ่งไม่รวมถึงคดีที่เป็นความผิดอาญาเพียงเล็กน้อยเช่นคดีลหุโทษจะขยายเวลาสอดส่องพฤติกรรมเด็กเกิน 4 สัปดาห์ไม่ได้

ในส่วนของการพิจารณาตีความผิดเด็กนั้น ผู้พิพากษาที่ปฏิบัติหน้าที่จะเป็นผู้พิจารณาว่าการพิจารณาคดีจะเป็นแบบเปิดเผยต่อสาธารณะหรือควรจะเป็นแบบพิจารณาลับทั้งนี้แล้วแต่ผลการสืบสวนสอบสวนที่ศาลได้รับมาจากเจ้าหน้าที่สอบสวนข้อเท็จจริงของศาล หลังจากนั้น หากศาลเห็นว่าจำเป็น ศาลจะออกหมายเรียกเด็กและผู้ปกครองเด็กมาให้ปากคำที่ศาล แต่ถ้าศาลเห็นว่ามาตรการด้านการศึกษาฝึกอบรมที่เจ้าหน้าที่สอบสวนข้อเท็จจริงของศาลนำมาใช้กับเด็กนั้นได้ผลดีเพียงพอแก่การปรับพฤติกรรมของเด็กแล้วและคดีนั้นเป็นคดีความผิดอาญาลหุโทษเพียงเล็กน้อย อีกทั้งเด็กมีแนวโน้มที่จะไม่กระทำความผิดอีกต่อไปแล้ว เช่นเด็กสำนึกผิดแล้วและพร้อมปรับปรุงพฤติกรรมตัวเองแล้ว ศาลอาจสั่งให้ไม่ต้องดำเนินการเปิดการพิจารณาคดีและมีคำสั่งปิดคดีก็ได้

อย่างไรก็ดี หากเป็นกรณีที่เด็กกระทำความผิดอาญาร้ายแรง และมีหลักฐานชัดเจน ศาลจะมีคำสั่งให้พนักงานอัยการเข้ามาในห้องพิจารณาคดีด้วย แต่การพิจารณาคดีของศาลจะยึดหลักการเป็นมิตรและเข้าใจในตัวเด็กเป็นสำคัญ แต่ในขณะเดียวกัน ศาลก็ยังคงต้องรักษาความเข้มงวดในการพิจารณาคดีตรวจสอบการกระทำความผิดอาญาของเด็กด้วยว่ามีความร้ายแรงเพียงใดเพื่อให้เด็กสำนึกถึงการกระทำความผิดนั้นและไม่กลับมากระทำความผิดซ้ำอีก ส่วนโทษที่จะลงกับตัวเด็กผู้กระทำความผิดอาญานั้น ขึ้นอยู่กับผลการสอบสวนและพยานหลักฐานที่มีการรวบรวมมาและที่ได้มาจากการ

พิจารณาคดีของศาลครอบครัวที่พิจารณาความผิดเด็กนั่นเอง รวมทั้งฐานความผิดที่เด็กได้มีการกระทำความผิดด้วย

โดยปกติ ศาลครอบครัวญี่ปุ่นมักจะใช้มาตรการป้องกันการกระทำความผิด (protective measures) มากกว่าที่จะลงโทษอาญาต่อเด็ก เนื่องจากต้องการให้เด็กกลับตัวเป็นคนดีและไม่ต้องการทำลายอนาคตและสภาพจิตใจของเด็ก หากเป็นกรณีที่ศาลเห็นว่าเด็กยังพอมีโอกาสดังกล่าวที่จะแก้พฤติกรรมได้ในกรณีเช่นนี้ ศาลจะกำหนดทัณฑ์บน (probation) แทนการลงโทษ โดยให้เจ้าหน้าที่ทัณฑ์บนของศาลปฏิบัติหน้าที่ให้คำแนะนำเด็กและผู้ปกครองเด็ก โดยจะทำการสอดส่องพฤติกรรมของเด็กกว่ามีการปฏิบัติตามมาตรการแก้ไขปรับปรุงความประพฤติของเด็กหรือไม่ และอาจส่งเด็กเข้าโรงเรียนฝึกอบรม (training school) หรือให้ใช้มาตรการสนับสนุนตามที่จำเป็นเพื่อปรับเปลี่ยนพฤติกรรมเด็กด้วยตัวเด็กเอง

อย่างไรก็ดี หากมาตรการป้องกันการกระทำความผิดไม่มีความจำเป็นที่จะต้องนำมาใช้ เพราะศาลเห็นว่าเพียงแค่ให้คำตักเตือน (admonition) แก่เด็กก็น่าจะเพียงพอที่เด็กจะปรับเปลี่ยนพฤติกรรมได้แล้ว และเด็กจะไม่กระทำความผิดอาญาต่อไปอีกแล้ว ศาลจะสั่งจำหน่ายคดีและทำแค่ตักเตือนเด็กเท่านั้น แต่ถ้าศาลเห็นว่าเด็กมีการกระทำความผิดอาญาจริงและเป็นความผิดที่มีโทษสูงโทษ อีกทั้งมาตรการป้องกันอาจไม่เหมาะสมที่จะนำมาใช้แก้ไขปรับปรุงพฤติกรรมของเด็กได้ ศาลอาจส่งคดีให้พนักงานอัยการดำเนินการฟ้องคดีเพื่อให้มีการลงโทษเด็กที่มีอายุตั้งแต่ 14 ปีขึ้นไปนั้นก็ได้ ทั้งนี้ ในการพิจารณากำหนดโทษที่ศาลจะมีคำพิพากษาลงโทษแก่ตัวเด็กนั้น ศาลจะต้องคำนึงถึงสภาพร่างกายและจิตใจเด็ก รวมทั้งประวัติของเด็กในการกระทำความผิดอาญาประกอบด้วย

ในกรณีที่เด็กมีอายุมากกว่า 16 ปีขึ้นไปกระทำความผิดฐานฆ่าผู้อื่นโดยเจตนา ผู้พิพากษาผู้ปฏิบัติหน้าที่จะต้องส่งคดีให้แก่พนักงานพนักงานอัยการเพื่อให้มีการฟ้องร้องดำเนินคดีกับเด็กคนนั้น ณ ศาลจังหวัด บางท่านเรียกว่า ศาลเมือง¹⁹ (District Court) หรืออาจส่งคดีไปยังศาลคดีเล็กน้อย (Summary Court) ที่มักจะมีเพียงโทษสถานเบาแบบคดีลหุโทษ ตามลักษณะแห่งคดีต่อไป ยกเว้นเพียงในบางคดีเท่านั้นที่มีลักษณะพิเศษของการกระทำความผิดที่จะต้องส่งตัวเด็กไปพิจารณายังศาลอื่น

สำหรับในกรณีที่ศาลครอบครัวมีการกำหนดให้ใช้มาตรการป้องกันเด็กกระทำความผิดอีกมาใช้แก่พฤติกรรมของเด็ก ตัวเด็กเองหรือบิดาหรือมารดาหรือผู้ปกครองอื่นของเด็กอาจใช้สิทธิอุทธรณ์คำสั่งศาลต่อศาลอุทธรณ์ ได้โดยมีระยะเวลาสองสัปดาห์เช่นเดียวกับการอุทธรณ์ในกรณีอื่นที่กล่าวมาข้างต้น หากผู้อุทธรณ์เห็นว่ามาตรการที่ศาลกำหนดนั้นไม่มีความเหมาะสมที่จะนำมาใช้ในการแก้ปัญหา

ส่วนในด้านของตัวผู้เสียหายที่ตกเป็นเหยื่อของการกระทำความผิดอาญาของเด็กย่อมมีสิทธิขอคัดสำนวนและสำเนาเอกสารอื่น ๆ ได้ตามที่ศาลอนุญาต รวมทั้งรับฟังความเห็นของผู้เชี่ยวชาญได้อีกทั้งมีสิทธิที่จะได้รับการแจ้งผลการพิจารณาและคำอธิบายเกี่ยวกับการพิจารณาคดีนั้น ในกรณีที่ความผิดนั้นเป็นความผิดอาญาร้ายแรง ผู้เสียหายย่อมมีสิทธิยื่นคำขอตามแบบฟอร์มของศาลเพื่อเข้าฟังการพิจารณาคดีในห้องพิจารณาคดีของศาลได้ด้วยและสามารถขอคำชี้แจงการดำเนินงานของพนักงาน

¹⁹ ไชยศร นันท์ศิริ, “ศาลเมืองโตเกียว,” สืบค้นเมื่อวันที่ 19 เมษายน พ.ศ. 2561, จาก <http://www.supremecourt.or.th/file/consumer/16082011.pdf>.

สืบสวนสอบสวนของศาลรวมทั้งสามารถแสดงความเห็นและความรู้สึกของตนเป็นลายลักษณ์อักษรต่อศาลเพื่อให้ศาลรับไว้พิจารณาตัดสินคดีให้เหมาะสมกับการกระทำความผิดอาญาของเด็กในคดีนั้น

4. บทสรุปและข้อเสนอแนะ

กล่าวโดยสรุป ระบบศาลครอบครัวญี่ปุ่นนั้น นับว่ามีลักษณะพิเศษที่อาจมีความแตกต่างไปจากศาลครอบครัวของประเทศอื่น รวมทั้งแตกต่างไปจากระบบศาลเยาวชนและครอบครัวของประเทศไทย ในปัจจุบันอยู่พอสมควร รวมทั้งมีประสิทธิภาพต่อการป้องกันแก้ไขปรับปรุงพฤติกรรมเด็กได้ดีกว่า หากพิจารณาถึงสถิติจำนวนคดีกระทำความผิดอาญาของเด็กในประเทศญี่ปุ่นนั้นมีการลดลงอย่างมากตามลำดับ²⁰ จึงควรที่จะมีการปรับปรุงระบบศาลเยาวชนและครอบครัวของไทยให้สามารถแก้ปัญหาการกระทำความผิดเด็กให้มีประสิทธิภาพมากยิ่งขึ้น โดยอาจนำตัวอย่างระบบศาลครอบครัวญี่ปุ่นมาประกอบการพิจารณาเพื่อจัดทำแผนการปรับปรุงระบบศาลเยาวชนและครอบครัวของไทยให้ดียิ่งขึ้นต่อไป

²⁰ ในปี ค.ศ. 2007 สถิติคดีความผิดเด็กในประเทศญี่ปุ่นมีสูงถึง 194,650 คดี แต่จำนวนคดีได้ลดลงมาเป็นลำดับจนถึงปี ค.ศ. 2016 จำนวนคดีลดลงเหลือเพียง 81,998 คดีเท่านั้น โปรดดู *supra note 1*, p.38.